

S:t Ragnhilds Gille

i

Söderköping

ÅRSBOK 1956

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Mats Linderoth, Axel Laurell och
Enoch Kihlström

För artiklarna i denna årsbok svarar
författarna själva

Prosten Petter Nejdell

Till hundraårsminnet av hans död

Föredrag i Skönberga kyrka den 12 oktober 1956

Har man en gång råkat bli intresserad av svensk historia, svenskt liv och arbete under förra hälften av 1800-talet, så kan man sedan icke upphöra att intressera sig för detta skede, att söka mer och mer kännedom om dess idéer och gestalter. Professor Emil Liedgren har i kyrkohistoria (*Svenska Kyrkans Historia VI: 2, 1946*) med rätta kallat denna tid, särskilt 1810-talet, för en "uppvaknandets" tid; och det är en träffande karakteristik. Det var en tid, om vilken man med Luthers vän, riddaren Ulrich von Hutten, kan säga: "Andarna vakna. Det är en lust att leva".

En särskild glans faller ju över detta skede från de många Kyrkans och kulturens stormän, som då med sitt verk prägla-
lade andelivet hos oss. Wallin, Franzén, Schartau, Wieselgren, Geijer, Järta, Atterbom, Tegnér — och så en kvinna, som ingalunda hör till bakre ledet: Fredrika Bremer — sällan ha vi haft så många verkligt betydande, originella, skapande personligheter i ett och samma tidsrum. Några av dem ha icke senare funnit sina likar.

Men det är angeläget att påpeka, att vi dessutom vid ett närmare studium finna en lång rad människor, som icke voro av så stort format men som i smärre förhållanden och på ringare poster fullgjorde viktiga, gedigna och tackvärda insatser. Det har frapperat mig, att vi just i innevarande decennium kunna fira sekelminnet av många sådana personers bortgång; det betyder, att på 1850-talet en generation åldrades och gick huden, vilken hade upplevat sin ungdom i uppvaknandets tid och som sedan hade fört vidare och i sin manngärning

omsatt impulser från denna rika tid. Jag kan ju icke här komma med någon katalog men nämner som exempel från vår egen bygd: Skönbergasonen professor Palmblad, publicist, filolog, geograf och inalles en av de mångkunnigaste och flitigaste lärde i Uppsala, död 1852; prosten Arfvidsson i Ringarum, död 1855; doktor Lagberg i Söderköping, borgmästare Lagergren i Norrköping och prosten Mobeck i Kvillinge, döda 1856; prosten Östberg s: r i Mogata, död 1857. Några av samma generation blevo ännu äldre, så att vi även på 1960-talet och t. o. m. i början av 1970-talet få flera världiga sekelminnen att erinras om: prosten Stenhammar i Häradshammar, Jorsala-fararen prosten Berggren i Skällvik, läkaren professor Collin i Norrköping, Skällvikssonen komminister Ignell, en lärd, särpräglad och produktiv teolog, och prosten Wallensteen j: r i Kudby. Från andra trakter av Östergötland kunna nämnas fornforskaren kammarjunkaren Rääf af Småland, latinaren prosten Hedner i Anby, skolmannen prosten Cnattingius i Hägerstad, Skeningasonen Adolf Fredrik Lindblad, en av våra bästa tonsättare, och många fler. Alla dessa män ha på olika banor och olika sätt gjort minnesvärda insatser i kyrka, skola och samhälle; och alla ha de verkat i tjänst hos de högre och bättre idéer om religion och kultur, som de mötte i ungdomsåren; alla ha fört ut i bygderna mer eller mindre av den lyftning och ljusning, som kom med 1800-talets begynnelse och som är detta sekels största ära.

Också det minne, som vi i kväll ha samlats för att fira, bör betraktas i samma perspektiv. Det är, såvitt jag kan se, påtagligt, att prosten och kyrkoherden magister Petter Nejdell i sina strävanden ville förverkliga idéer, som hade sina rötter i samma uppvaknandets tid, varom jag har talat.

Petter Nejdell föddes den 21 december 1794 i Flisby, alltså i Södra Vedbo, ett av vårt stifts småländska kontrakt. Hans far var välaktade rusthållaren Anders Pehrsson, och hans mor hette Lena Jaensdotter. Han blev student i Uppsala år 1816 och gick i behörig tid sina gradus ad parnassum, d. v. s. han tog sina examina och lagerkröntes som "philosophiæ doctor et artium liberalium magister" år 1824. Något självständigt avhandlingsarbete fordrades icke dåförtiden, utan Nejdell gjorde som de flesta andra: han bekostade tryckningen av ett par ark av ett par professorers större verk (ett historiskt av J. H.

Schröder och ett exegetiskt av Gustaf Knös), och disputationen gällde blott några av honom uppställda latinska teser.

Dessförinnan hade han redan blivit prästvigd, år 1822; de rent teologiska studierna voro på denna tid särdeles billiga. Tydligen prästvigdes han för Ärkestiftet, ty han kallades samma år av patronus till komminister i Värmdö i Stockholms skärgård och tillträdde tjänsten år 1823. Om hans tid och verksamhet där känna vi intet; men när det om honom förmåles, att han var en kunnig botanist och ornitolog, kan man förmoda, att hans intressen för dessa ting, för växter och fåglar, funno god stimulans och näring därute i skärgården. Ja, det finnes ett alldeles särskilt skäl att förmoda sådant. Ty i Uppsala hade han haft till lärare i teologien bl. a. den mycket berömda Samuel Ödmann (namnet bildat efter Ödsby i Kvillinge, som var släktens stamort), som icke blott var en god bibelforskare, psalmdiktare och homiletiker utan kanske framför allt naturforskare, den dåtilldags främste målsmannen för den s. k. linneanska traditionen. Och denne Ödmann hade i sin ungdom varit just komminister på Värmdön. Man kan alltså skäligen föreställa sig, att vår Nejdell på samma plats och i samma tjänst kände sig vara införlivad i nämnda tradition, så att han liksom för övrigt många andra präster gärna förenade församlingstjänsten med ett flitigt studium av naturens värld, blommornas, fåglarnas och fiskarnas riken.

Men jag föreställer mig, att han samtidigt gick därute och drömde om en annan sorts natur. Nyromantiken var förvisso i det hela öppen för naturens skönhet, men det var i synnerhet ett slags landskapstyp, som tilltalade dess poetiska sinne, och det var trädgården och parken—den blomsterfagra och fruktrika trädgården och den lummiga parken med ädla träd och idylliska berecauer. Ja, av allt vi veta om Nejdels senare år kunna vi antaga, att han redan som ung fattig Värmdökaplan hoppades få komma till en trakt, där han kunde få skapa sig en sådan miljö.

Nejdell var icke i egentlig mening vetenskapligt anlagd, hade till skillnad från sina efterträdare här i pastoratet intet intresse för forskningen som sådan. Han drogs mest till det konkreta och praktiska. Men tydligt är, att han hade ett särdeles gott huvud. Och när det nu gällde för honom att komma till ett gott pastorat med större möjligheter, så hade han att bruka detta huvud och utöka sina studier och lärda meriter.

I sådan avskilt avlade han år 1834 teologie kandidatexamen, vilken på den tiden var en verklig lärdomsexamen, den som fordrades för en akademisk bana. I den ingick en ny latinsk disputation, och nu fick han också skriva den själv. Den heter "Dissertatio notionem regni Christi explicatura", vilket betyder "Avhandling, utredande begreppet Kristi rike". Och sedan Nejdels dessutom året därpå hade avlagt pastoralexamen, kunde han ernå en mycket värdefull förmån, nämligen extra ansökningsrätt till de regala pastoraten i hela riket. Pastoraten voro vid denna tid indelade i tre klasser, alltefter sin s. k. godhet; den första klassen omfattade förstas de bästa, och beträffande dem hade kungarna alltsedan Vasas dagar förbehållit sig utnämningrätten; därför nämndes de regala. Och till dessa pastorat gällde i första hand akademiska lärdomsmeriter som befordringsgrund.

Nu var som sagt vår Nejdell laddad för en sådan fin befordran. Hans första försök gällde ett pastorat i hans hemtrakt, nämligen Säby. Men därvidlag kom han på tvärs med ingen mindre än Esaias Tegnér. Det finnes ett brev från Tegnér till ecklesiastiske statssekreteraren von Hartmansdorff (se Samlade Skrifter VIII: 460), där han väl medgiver, att Nejdell var den mest förtjänte i fråga om Säby men där han likväl hoppas på åtanke för sin förträfflige och snälle konsistorienotarie Mellin; och Mellin blev också den lycklige.¹⁾

Men två år efteråt slog det till. Den 22 maj 1839 utnämndes Nejdell till kyrkoherde i Söderköpings och Skönberga pastorat, med omedelbart tillträde. Och säkert sålode han icke med att komma hit.

Pastoratet hade då stått vakant i nära fyra år, sedan förre kyrkoherden, professor Johan Vindician Tranérs död. Och man kan nog säga, att det praktiskt taget hade varit vakant ända sedan år 1820. Ty icke blott Tranér utan även kyrkoherden före honom, Gustaf Abraham Silfverstolpe, voro — det kan icke sägas annorlunda — inkompetenta för all slags pastoral gärning och hade ej heller utträttat någonting. Silfverstolpe var publicist, bokhandlare, historiker och allt möjligt annat och hade dessutom urusla affärer, som förlamade den hand-

¹⁾ För påpekande av denna point i Nejdels biografi har jag att tacka min företrädare, Ivan Sjögren.

lingskraft, som han annars kunde ha ägt kvar, när han omsider efter många omskiften kom hit. Och Tranér var en gammal akademisk untkarl, en lysande latinsk skald men i övrigt en blandning av urkuf och bohém, med mycket dimmiga begrepp om kristendomen. Han trivdes aldrig i Söderköping, som han hade sökt för utkomstens skull, utan vistades så mycket han kunde i Uppsala och på behagliga brunnsorter. Ja, så kunde det gå till med kungliga gäll på den tiden! Det är icke för mycket sagt, om man säger, att de enklare församlingar av andra och tredje klass, som själva fingo välja sina präster, i regel blevo bättre försörjda.

Emellertid — när nu Nejdél kom hit till oss, då randades strax bättre tider. Han fick börja med en besvärlig och långdragen process mot Tranérs arvingar, där han hävdade pastoratets rätt. Och han fick fortsätta med en mängd arbeten för att få upp de kyrkliga förhållandena ur deras lägervall.

Det är tydligt, att han i och med dessa arbeten blev mer och mer fästad vid pastoratet. Han blev i verklig mening pastor loci, präst på platsen, han fann här sin varaktiga livsuppgift.

Särskilt påtaglig är ju den kärlek, varmed han gjorde sig hemmastadd här i Skönberga. Ja, som vi veta, står på hans gravsten, att han var "Kyrkoherde i Skönberga", som om Söderköping alldeles hade fallit ur räkningen! Någon avsikt ligger nog ändå i formuleringen.

Och det som kom att betyda så mycket för honom häruppe och som gör det naturligt, att minneshögtiden har blivit förlagd hit och icke till staden — det var ju prästgården, dess trädgård och dess park.

Redan året efter sitt tillträde yrkade han på nybyggnad av prästgård. Och han hade från början klart för sig precis var den skulle ligga. I förstone tycks meningen ha varit att riva den gamla och använda dess timmer, men i stället kom Nejdél med förslag om ett helt nytt hus av sten. Som man nästan kunde vänta, uppstod tvist därom — ja, det gick till process inför kammarkollegium. Några hemmansägare fattade misstro till Nejdél och hans vittutseende planer i olika riktningar; det fanns en grupp sådana, som titt och tätt kommo med reservationer till hans protokoll.

Processen fördes till föreläknig, och prästgården blev byggd — lyckligtvis av sten. Den har stått sig bra, utmärkt bra allt-

sedan den augustidag år 1842, då den avsynades och godkändes av herrarna till Bolltorp och Skälboö, nämndemannen i Husby, gästgivaren i Fröberga och andra gäva män. Den har slått sig utmärkt bra och varit väl ägnad att genomgå fortsatta förbättringar. Må den som ett första minne av Nejdels initiativkraft, goda smak och omsorg och varma hemkänsla få stå ännu i sekler! Och må den få vara prästgård, i ljusa dagar och mörka!

Det är här ej möjligt att mera utförligt skildra allt, för vilket vi ännu ha att tacka Nejdels energi. Åren 1850 och 1851 föranstaltade han en måttfull reparation av kyrkan — tacknämligt måttfull särskilt sätillvida som föga i dess åldriga prägel ändrades. Det mest betydelsefulla därvidlag var att han samtidigt anskaffade en ny orgel, av samme mästare, som han år 1845 hade engagerat för stadens kyrka, alltså den genom åren alltmer uppskattade och berömda Sven Nordström. År 1854 tog han upp frågan om en kyrkogårdsutvidgning; när den blev invigd här jag ej lyckats konstatera. Men traditionen säger som bekant, att Nejdell själv skulle ha blivit den förste, som begrovs på den då nya, södra delen — ja, t. o. m. på samma plats, där han hade förrättat invigningen. Nu kan denna tradition möjligen vara en sorts vandringslägen, en efterbildning av vad som berättades om J. O. Wallin, som ju fick sin vilostad på den plats, där han år 1827 invigde Stockholms nya kyrkogård. Men lika möjligt är, att det icke är traditionen utan själva faktum, som efterbildades, m. a. o. att man medvetet följde det Wallinska exemplet med dess talande symbolik. I varje fall vill det synas, som om vår invigning i år av ännu en utvidgning av kyrkogården skulle ha infallit nära jämnt hundra år efter den nästföregående.

Även med lösningen av Söderköpings kyrkogårdsfråga fick Nejdell att möda sig, men den var betydligt svårare än den i Skönberga, och han kom ej att vara med om beslutet och anläggningen av den nuvarande.

När kyrkan år 1851 var färdig och den nya orgeln så vackert tonade under de gamla valven, såg sig Nejdell omkring utanför kyrkan. Där såg han då en tämligen ödslig kyrkbacke, kal och grå. Då lät han stämman besluta om plantering av en kyrkallé, ifrån landsvägen, med almar och lindar. Denna allé, en av de allra vackraste i stiftet, är alltså ännu en levande minnesvård över honom.

Nejdel var ock den, som fick taga hand om folkskolans introduktion i Skönberga. Dock vill det synas, som om socknemännen — och ej minst herremännen — gjorde det mesta åt denna viktiga sak. Men när det gällde upplåtelse av en pastor tillhörig läppa sydväst om kyrkan till planteringsland åt skolbarnen, då skyntar typiskt nog Nejdel själv i protokolllen. Sådant var vad han mer än annat förstod sig på och älskade.

Ja, att plantera — plantera allt vad växa kunde, bliva grönt, bära blom och frukt, det var hans stora intresse. Vi veta väl alla, att hela den stora trädgård och park, som omger prästgården, helt och hållet är hans verk. Där fanns förut blott en matta av ljung över de gamla gravkullarna. Nejdel såg där sitt tillfälle att gestalta drömmen om en park och en trädgård — drömmen, som nyromantiken drömde och som i vår poesi har fått sin sällsamt sköna avspeglning i Atterboms lyriska drama "Lycksalighetens ö": "diktens evigt sommargröna ö" — Felicias lustgård.

Jag är viss om att Nejdel delade denna inspiration. Men samtidigt såg han uppgiften också på ett praktiskt sätt och syftade till något nyttigt. Han var en verklig föregångsman på den svenska trädgårdskonstens fält, mycket sakkunnig och med blicken klar för att här öppnade sig en kulturform av stor betydelse för hela vårt folk. Det är sant vad som sades om honom efter hans död i ett av våra slämmoprotokoll: "En hög och ädel tanke ledde honom här; utsprungen ur hans nit att med alla medel verka i sitt egentliga kall. Han såg nemligen i de stilla och oskyldiga fröjder, som blomaterodlingen och trädgårdsskötseln medföra, mäktiga bundsförvandter mot de mindre förädlade nöjen, hvilka så ofta sökas; och wille således, att de skulle finnas icke endast kring herremannens prydliga boning utan äfven wid den fattiges låga koja. Dyllika ädla bemödanden bära icke glömmas, och minst kan den församling göra det, som i första rummet njutit wällagnelsen deraf."

När det gällde att skapa en mönsteranläggning kring Skönberga prästgård, förde honom entusiasmen säkerligen vida utöver vad hans resurser tillåto. Den kostnad han här lade ned lär ha uppgått till omkring 20.000 riksdalers värde, en då för tiden väldig summa. Dock är det möjligt, att han kalkylerade icke blott djärvt utan även riktigt: hade han fått leva och fullfölja sitt verk, så hade måhända avkastningen efter-

hand motsvarat investeringen. Nu blev det icke så; han togs bort från sin verksamhet i en för sin ekonomi mycket prekär situation; för den efterlevande maken, Eöla Tryggdahl, och hennes två döttrar kom en bekymmersam tid. På pastoratets varma tillstyrkan fick hon visserligen två extra nådar av tjänsten, men det var antagligen icke mycket därav, som undgick kreditorerna.

Det har ju icke varit möjligt att bevara Nejdels verk sådant det tillämnades. Sitt högsta flor hade trädgården och parken under Petrellis tid, men särskilt under den långa vakansen mellan honom och Gustaf Svenson — föranledd av en numera högt otidsenlig fråga, nämligen ev. delning av pastoratet i två — kom parken att förvildas, och den har sedermera icke kunnat upprättas. Därtill hade behövts såväl mycket kapital som många torpare och dagsverken. Men kanske den alltjämt också i sitt nuvarande skick vittnar om den skönhet, som Nejdel här ville dikta fram av naturens stoff, av stammar, kronor och löv. Den är dock levande, skapelsens egna krafter klida den varje vår lika skön, och höstens färgprakt tjuar ännu våra sinnen.

Romantikern och praktikern samsades väl i Nejdels person. Han gick här icke blott drömmande med Atterbom utan också mycket skarpsynt och med sakkunnigt ordnande hand, ungefär som Linné på sitt Hammarby eller på sina resor i svenska provinser. Det berättas, att man på söndagsmorgnarna fann rådligt att skicka särskilt bud till honom, där han vandrade i lustgården, för att påminna honom om att det ringde till högmässa.

Nejdel betecknades i Svenska Trädgårdsföreningens Årskrift för 1858 som en verklig märkesman på trädgårdsskötselns område. Hans trädgård i Skönberga ämnades till en plantskola för hela Östergötland, han införskrev mängder av för landet nya fruktträd och bärbuskar, experimenterade med dem, misslyckades ibland, lyckades ofta. Det nämndes, att "mer än tusen fruktbarande träd af utmärktare varieteter samt en rikedom af parkträd och parkbuskar vid hans bortgång utgjorde trädskolans innehåll".

Vid Östergötlands Hushållningssällsks årsmöte vid Haddorp sommaren 1856 var Nejdel huvudtalare i fråga om trädgårdsskötseln. Han framlade förslag till bildande av en trädgårdsförening och åtog sig ock på anmodan att skriva stadgar

för en sådan. Man märker här ånyo hans entusiasm för det nyttiga och sköna i förbund och för det medel till höjande av hela landsbygdens kultur, som trädgårdskonsten skulle medföra. Tyvärr avled han ju kort efter nämnda möte och hann alltså icke fullfölja sitt uppslag. Emellertid må han ju med skäl nämnas som upphovsmannen till Linköpings Trädgårdsförening. Året efter trädde bergsmästaren Carl Sjögréen och apotekare Holmberg i Norrköping i hans spår, och år 1859 stiftades nämnda förening, som har betytt så mycket för hortikulturen i våra bygder. (Se härom Schött: Östergötlands läns Hushållningssällskaps historia, II: 413.)

Också för bättre foderväxtodling ivrade Nejdell, han drev upp och spridde den kaukasiska vallörten, som av Hushållningssällskapet bedömdes "såsom en foderväxt, väl värd att taga vara på" (Schött, II: 68).

Veterligen finnes tyvärr intet porträtt av Nejdell. Icke heller tyckas finnas några källor, av vilka man kunde vinna en närmare kännedom om hans personlighet, åsikter, tycken och vanor. Man får därför nöja sig med vad hans offentliga verksamhet antyder om hans kynne. Att han var en driftig, mångsidig och vaken man — det är uppenbart. Predikanten vid hans jordafärd nämnde honom "verksam, wettgirig och lefnadsfrisk . . . den af hjertats och snillets gåfwor högt utmärkte mannen". Man vågar väl för övrigt lägga till några nyanser: de nämnda dragen buros upp av en stor optimism — ja, sangvinism. Han såg ej gärna hinder och svårigheter utan drev fram sina idéer med oförknytt mod. Man föreställer sig honom också som en öppen och umgängesam man, en som gärna delade sina församlingsbors liv och intressen.

Som präst synes han icke ha omhuldat några nyare åsikter. Gudstjänstlivet fortgick i traditionella spår; och något av vad man kallar väckelse kan icke förspörjas omkring honom. Som predikant var han vältalig och högstämd; om man får döma av den enda predikan av honom, som finnes i tryck, ett högtidstal i stiftets bibelsällskap år 1841, har han kunnat excellera i en retorik av ett slags Tegnérisk bildprakt. Ofta predikade han utan koncept, "om deruti skall ligga någon förtjenst", tillägger prästmötets minnestecknare litet syrligt — och ej obefogat.

Inalles hör Nejdell tydligt till den stora skara präster, som

I själva grundmönstret voro renläriga på gammaldags vis men som därtill hade mottagit intryck av det slutande 1700-talets s. k. neologi men än vidare och mer av nyromantikens idealism och skönhetsdyrkan. Man kan ju förmena, att typen sålunda i och med en dylik eklekticism blir alltför oenhetlig; men härtill kan genmålås, att dessa män, danade av sin tid, också på ett rätt sätt tjänade sin tid. De äro numera ganska förgättna, i synnerhet vid en jämförelse med den snart inbrytande väkelsens förkämpar och inalles med den i våra ögon modernare prästtyp, som utbildades i kontakt med de stora folkrörelserna. Men de ha i själva verket på många sätt förmedlat övergången från gammalt till nytt, och den i stort sett ljusa harmoni, vari de sammansmälte ett brytningsskedes olika andliga element, är icke att förakta. Vare nog sagt till deras heder, om man som den främste företrädaren för deras typ nämner Johan Olof Wallin. De trodde på Gud, de trodde på Kristus, de trodde också på allt det goda, som Skaparen har nedlagt i naturens riken, de gladdes åt arbetet och gåvorna här i tiden, och de hoppades barnsligt på ett tillkommande bättre liv.

Nejdel blev prost över egna församlingar redan år 1841 samt kontraktsprost över Hammarkind år 1849. Vid prästmötet år 1853 var han vice preses, d. v. s. han hade då den sedan dess avskaffade uppgiften att utställa ett stort antal dogmatiska frågor på latin, på vilka han sedan förhöörde det yngre prästerskapet, närmare bestämt dem, som icke ännu hade avlagt pastoralexamen. Det blev ju ett prov också för honom själv inför biskop och andra högvärdiga doktorer; säkert bestod han det väl.

Hans senare år fördystrades av sjuklighet och ekonomiska bekymmer. Han hade nog gärna velat leva och verka ännu många år, ansa sin trädgård, fira Herrens sköna gudstjänst i sina kyrkor och vara ett stöd för de sina. Men detta unnades honom ej; i dag för hundra år sedan, som det året var Fjärde bündagen, avled han i sin kära Skönberga prästgård, klockan halv nio på aftonen. En kulan höstkviäll — det susade tungt och vemodigt i parkens träd. Under hans dödsannons hänvisades till Sv. Ps. 495: 5—6 (i vår nya psalmbok 585: 5—6). Jordfästningen ägde rum påföljande söndags eftermiddag;

den förrättades av domprosten Laurentius, som ock höll likpredikan. Och så slinktes Petter Nejdell i sin grav.

Nog rikhaltig och frimodig var hans herdegärning för att vi i dag med tacksamhet och vördnad skola hylla hans namn och minne.

Fred Söderhjelmblommas berättelse

—

—

Två Söderköpingsborgare berättar

Skildrandet av en stads öden kan icke enbart byggas på objektiva källor av skiftande slag. Det gäller ju framför allt att förstå människorna, deras existensförhållanden, deras uppfattningar och tänkesätt. Nutidsskedet och perioden närmast före detta medger insamling av mänskliga vittnesbörd av levande människor, varvid det också gäller att begagna de minnen, som kunna förmedla kunskap även om den närmast föregående generationen. För folklivsforskningen är detta det normala tillvägagångssättet. Då en skildring av Söderköpings historia började planeras, ansåg jag det vara lämpligt och önskvärt att intervjua personer i staden i olika samhällsställningar och åldrar. En mera systematisk utfrågning av detta slag kunde börja förverkligas på 1930-talet. Bland dem, som då utfrågades, äro de flesta nu döda. Det var ju behövt att i första hand hålla sig till de äldre, vilkas minnen hade den största räckvidden. År 1938 uppdrog jag åt numera fil. kand. Maja Ericsson att efter ett visst frågeschema förrätta dessa intervjuer. Därvid begränsades frågorna till vissa ämnesgrupper och faktorer, som då voro aktuella. En del av det, som på detta vis kom fram, utgör mänskliga dokument av betydande intresse. Materialet är emellertid av många skäl tillnolligen ojämnt och ofullständigt, och en systematisk behandling därav har ännu icke blivit gjord. På vissa punkter kom emellertid materialet till användning i den skildring av staden och dess befolkning de sista 100 åren, som jag utförde åt Sparbanken i Söderköping till dess 100-årsjubileum 1951.

Då nu två av mina bästa meddelare, som båda voro mycket bemärkta män i samhället, gått hädan, har jag ansett det vara av intresse att publicera deras minnen sådana dessa fram-

kommo vid nyssnämnda tillfälle. De voro förre sparbanksdirektören Emil Törnell, som föddes 1859 och 1862 flyttade till staden samt förre bankdirektören Axel Ferb, som föddes 1860 men först 1874 kom till Söderköping. Uppgifterna antecknades och publiceras nu utan att omdisponeras eller i nämnvärd mån omstiliseras, och de ha därigenom bevarat åtskilligt av sin ursprungliga naturlighet och rörlighet. De skulle kunna kompletteras med annat material av meddelare, vilket av utrymmesskäl icke medges.

Vi börja med Frans Emil Törnell, som föddes i Drothems församling 1859 och år 1938 berättade följande:

Jag har bott i Söderköping sedan jag var 3 år. Jag är född i Drothem. Min far var folkskollärare, först i Drothem, sedan i staden. Vi bodde i skolhuset i sta'n. Mina föräldrar hade inte så mycket umgänge. Det var kolleger till min far från Drothem och en järnhandlare Sandborg här. Denne hade först affär på Agatan, där möbelsnickare Gottfr. Svensson nu bor, sedan där urmakare Sanderskog hade sin urmakeriaffär vid Hagatorget.

Järnhandlare C. J. Djurberg hade först affär där Östgöta-banken tidigare hade lokal intill bokhandeln vid Storgatan.

Det var också hökarbok i samma hus, som ägdes av farfadern till köpmannen Henning Högberg. Och så var det bagare Lejket i huset intill. Nedanför var åkrar, och där ställdes de fasta stånden, som användes på marknaderna emellan marknadsdagarna. Det var riktiga marknader på den tiden. En var i september. Kasperteater och sådana tillställningar hölls på torget, där Stockholmsbasaren vid intervjutillfället hade lokal. Den fastigheten kallades "Döns gård" efter ägaren. Han hette Andersson, men kallades "Dön" (döden).

Karuseller och sådana nöjen ordnades också på Smedjegården i Bergskvarteret. Det var även karuseller på den tomt, där Törnells affär nu är belägen, Ågatan 9. Där visades bl. a. "Damen utan underkropp" m. m.

Skodon och mössor såldes på marknaderna. Däremot ej så mycket färdiga kläder. Där såldes också slöjdartiklar och böcker. På den tiden fanns ej Hagaparken. Den gjordes i ordning på 1860-talet. Förut var det bara en plan, där stånden ställdes upp med gator emellan. Kopparslagare Hedström, skomakare Wallerstedt, skomakare Svensson, bleckslagare Nylander och en tunnbindare hade salustånd på torget. Från landet infördes mycket hemslöjd, från Östra Ryd mest laggkärl.

Junimarknaden inföll före slåttern. Då kom det mycket med handsmidda liar från Risinge. De kördes hit i små enbetsvagnar, som såg ut att vara gjorda att lägga liar i.

När jag var barn kom en apotekare hit. Denne skulle lära stadsborna att tillaga svamp. Då gick min mor till en gumma, som skulle hjälpa henne i köket, och jag följde med henne. Och hos den gumman bodde människorna i övervåningen och svinen i bottenvåningen. Den stugan var belägen intill Drotthems sockenstuga.

Ernst Landers affär innehades tidigare av grosshandlare Munck. Han hade ett par svarta vackra hästar. Dessa lånade de vanligen ut till likvagnen i sta'n jämte kusken. Munck dog 1874 eller 1875.

Det brukade vara en väktare i Rådhusornet och en på gatorna. Den siste, som ropade ut timmarna på gatorna, kallades "Ropar-Nisse". Det var under mina barnaår. Väktaren i tornet hade en lur. Den tutade han i, en gång åt varje väderstreck en gång i timmen, eller möjligen också var halvtimme.

På gatorna ropade han i varje gathörn: "Hör väktarens rop. Klockan är tio slagen".

Marknaderna varade en dag i regel. Men först var det marknadsafton, och på tredje dagen var det hästmarknad. På höstmarknaderna kom fiskare med saltad strömming och böckling. De höll till i närheten av Korsån med sina båtar. De hade öppna båtar och en kajuta att ligga i. Handlare och lantbor köpte fisk av dem. På hästmarknaderna stod hästar på Hästtorget i långa rader. På Landers handelsgård övernattade marknadsbesökande bönder i bryggstugan där. Och i Högbergska gårdens "bondstuga" och i Appelqvistska gården, Skönbergagatan 26, övernattade också besökande lantbor.

På vintrarna var det sällskapsbjudningar hos familjerna i sta'n. Hantverkarna åtnjöt större anseende då än nu och var med mycket. En fru Granström hade matservering, och där ordnades ibland bjudningar. Och i källarmästare Erh. Rehnbergs stora och lilla matsal togs också emot beställningar liksom å gamla restaurant Fenix. Hantverkarna kom tillsammans hos varann, drack toddy, åt en bit mat och spelade preference.

Det var ett sällskap i sta'n som kallade sig "Blå bandet", men det var inget nykterhetssällskap. Detta kom tillsammans varannan söndag och kom överens med hotellvärdin om mat till visst pris. Så spelades det litet kort och hade hemliga ceremonier. En person blev medlem genom ansökan från annan medlem, och så blev han kallad till sällskapet. Detta var på 1880-talet. Stadens handlare Lindner, Grefberg, Flygare, Bröderna Nilsson och Björnlund hade också "träffar".

Postkontoret var beläget vid Storgatan i det hus, där bokhandeln nu är. Posten fördes till staden med postdiligens. Lokalen hängde ihop med gamla bankhuset, och ingången var vid gaveln. Där fanns ett rum för allmänheten. Där var också bokhandel i samma hus. Och innanför fanns ett rum för postens folk. Postmästaren då hette Cederborg. Hans far hade varit borgmästare i sta'n.

På bjudningar i hemmen blev gästerna vanligen bjudna på supé, ej på middag. Efteråt fick ungdomen dansa, ty de var vanligen med de äldre. Senare blev det särskilda barnbjudningar. Och så hade ungdomarna slädparti med efterföljande dans. De åkte ett par timmar och sedan blev det dans hos Granströms eller Rehnbergs. Lärarpersonalen blev bjuden till

kyrkoherden en gång om året utan återbjudningsskyldighet. Dåvarande kyrkoherde var dr Petrelli. Lärarna blev bjudna tillsammans med kyrkoherdens vänner, bland vilka märktes major Ekenstam på Hösterum och bergmästare Busch i staden. Mina föräldrar hade ej råd till några bjudningar.

Vid Brunnen tillsattes en "Direktion för nytta och nöje". Den ordnade soaréer ett par tre gånger under sommaren. Till dessa hade stadsborna tillträde, och en del i sta'n kunde få vara med badgästerna och hjälpa till också. När midsommarsstången restes vid Brunnen, var det vanligt att en stor del av sta'ns befolkning var med.

Skarpskytterörelsen var nog mest i svang på 1860-talet. Men det tog slut på 70-talet. Det anordnades övningar, dels utanför Brunnen, på Husby äng, och dels vid Litzells källa. Och rörelsen hade också musikkår.

Rodde och seglade gjorde nog ungdomen här i sta'n också förr.

Lantbrukarna sålde mycket havré till grosshandlare i sta'n. Särskilt grosshandlare Lindner köpte upp. Havren fraktades sedan i skutor. De större fartygen låg vid Mem. Där lades sädan i öppna lastrum och trampades ihop av gamla gummor, som gick runt i lastrummet med en karl i téten. De gick barfota och trampade. Det var gummor från sta'n, "Lundmanskan" var en, som brukade vara med. De blev uppbådade, när de skulle dit och trampa. Havren exporterades till London som foder åt denna stads spårvägshästar.

Tre karamellgummor sutto på trottoaren utanför Nilssons med sina korgar och sålde karameller och kringlor, "enstyverskarameller". De satt där både vinter och sommar. Möjligen hade de ett paraply över sig och ett skynke över korgen, när det var ruskväder. "Håkagumman" sålde knäck också. De andra hade bara karameller och kringlor samt bullar. "Kak-Lisa" var en annan. Och de bodde alla i de små husen i Hospitalskvarteret (numera stadsdelen Hospitalet).

Ramunderberget har icke varit ordnat som promenadplats mer än 40 å 50 år. Dessförinnan var det betesplats.

Auktioner i sta'n reklammerades så, att auktionsroparen gick omkring på gatorna auktionsdagen och ringde med en klocka. Då kom folk fram till honom, och så läste han upp kungörelsen på Rådhusorget och på ett annat ställe i sta'n. Auktionen hölls på den gård, som auktionsföremålen fanns.

Ingen servering eller dans förekom efter auktionerna såsom på landsbygden.

I min ungdom var det bara två pollser i sta'n. När det blev något bråk, så knallade de sig undan. Detta tillstånd varade till slutet av 1880-talet. Poliserna hade ingen uniform, och de patrullerade aldrig på nätterna. Under marknadsdagarna hade de dock i allmänhet en uniformsmössa. Nattvaktartjänsten upphörde under första hälften av 1870-talet. Nattvakt förekom dock 1873, när jag började som springpojke.

Badhus fanns ej på den tiden i sta'n. På 1880-talet gjorde kopparslagare Hedström i ordning ett ångskåp i sin bryggstuga. Och där kunde man få krypa ner i en balja med kallt vatten efter vistelsen i ångskåpet. Badet hölls tillgängligt på söndagarna och någon dag mitt i veckan. Senare gjorde källarmästare Rehnberg i ordning ett litet snyggare ångskåp med dusch.

Rehnbergska firman var bekant för Östgöta Sjädesbrännvin. I bottenvåningen i hans hus vid Rådhusorget (där Konsums hus nu är beläget) var 3:e klass kroglokal. Över denna fanns en mindre och en större matsal. Utminuterungen försiggick i Blomqvistska huset intill. Bredvid 3:e klass matsal fanns en vinstuga.

Garverier fanns flera stycken i sta'n på 1860—1870-talen.

Det var Åströms, sedermera C. G. Carlssons, samt Wennermarks, det sistnämnda var beläget vid Skönbergagatan i närheten av Brunnen. Intill detta var ett färgeri. Ytterligare ett garveri fanns, där senare Bergströms soffabrik byggdes. Garvare Åström hade en 10 å 12 gesäller, medan de andra endast hade 2 å 3. Lantbrukarna lämnade in hudar till beredning. Garverierna hade också öppen butik.

Tengzelius hade ett färgeri och tog emot garner till färgning. Han hade bara en anställd. Färgeriet var beläget i närheten av Brunnen.

En del garvaregesäller bodde hos sina mästare och "var i maten" hos dem. Så var det ock med handelsbiträdena. De bodde vanligen hos affärsinnehavaren, såvida de ej hade egna hem.

I sta'n fanns en glasmästare. Ville man ha glasrutor insatta, och han ej hade sådana hemma, så sprang han till Norrköping och var hemma om ett par timmar. En gammal gumma gick ärenden till Norrköping åt stadens fruar. Hon

gick vissa dar i veckan, och i Norrköping köpte hon varor, som ej fanns i Söderköping. För en sådan promenad fick hon 25 å 50 öre.

Varor till stadens affärsmän transporterades av åkare och en och annan småbrukare i orten. Och det fanns åkare och "avdankade" bönder, som bara hade en häst. Antingen skjutade de själva eller lånade ut hästen. En åkare fick 5 kr. för det han körde ett lass från Norrköping. Hästarna stoppade bara 2 å 3 år. Se'n var de utslitna. Det var dålig väg och stora lass.

Färgare Tengzellus, bagare Leijkel och grosshandlare Blomqvist var alltid ute och tog kvällspromenad, och därför kallade man dem i sta'n för de "tre vise männen". Särskilt höst- och vinterkvällar var de alltid ute.

En kammakare Westerberg fanns här i sta'n för en 50 år sedan. Han bodde i Drothemskvarteret i en liten stuga på rum och kök.

Det fanns en familj där i Drothemskvarteret också som gjorde näversnusdosor.

Och krukmakare fanns här också. Han hette Snarberg och slutade för en 40 år sedan. Han tog leran oppe vid Karlslund och beredde den där, men han hade verkstad mitt emot nuvarande mejeriet på andra sidan ån. Han körde en vandring med häst där oppe vid Karlslund, vill jag minnas, och beredde leran på det sättet. Han arbetade med hjälp av sin hustru, som var en stor, grov kvinna. Självt var han liten. Han gjorde huvudsakligen syltkrukor och lergökar. Dessa stod han sen på torget och sålde.

Näversnusdosorna, som den familjen gjorde, såldes sen i partier till köpmän, grosshandlare Lindner här köpte också, och så sålde de till Norrköping. Men de stod nog också här på Hagatorget och sålde. Det var mannen och hustrun och barnen också, som hjälptes åt med detta. Dosorna var tillverkade av trä och så klädda med näver.

En del här i staden gjorde tändsticksaskar också för Norrköpings tändsticksfabrik.

På de stora marknaderna förr kom det liesmeder oppifrån Risinge och sålde liar. De stod med dessa oppåt Hamngatan till. Jag har inte hört något särskilt namn på marknaderna här, mer än att de kallade höstmarknaden för "skärkarsmarknad".

Gälbjutare Karisson hade först sin verkstad i en vit byggnad vid Håsttorget och sen flyttade han opp i en stuga opp emot kanalen. Hans son var i Amerika, men kom hit sedan tillbaka, och han hade sin mor hos sig. Han var skicklig, och göt t. o. m. kyrkkronor.

En mössmakare Berg fanns här också, han gjorde huvudsakligen mössor åt skolpojkar, och så hjälpte han sin bror, som var skraddare. Men sedan blev han barberare i stället för mössmakare med lokal i nuv. trädgårdsmästare Fredrikssons gård (Skönbergagatan 21).

Mellan läroverkspojkar, "getter", och särskilt bondpojkar, som kom in för konfirmationsläsning, blev det bataljer ibland.

En möbelsnickare Ahman hade först sin verkstad i lilla huset på Malmqvistska gården vid ån, som blev kafé. Sen flyttade han till Akerbladiska gården (Skönbergagatan 27), som brann ned 1914. Han arbetade alltid på beställning, vanligen ensam, någon gång hade han en hjälp; han var även mycket skicklig träskärare. Det fanns även en möbelsnickare Rydström här.

Stadsborna köpte nog mest sina möbler här i staden.

Urmakare hade öppen butik förr, men inte andra hantverkare. Inte heller hembagerskor hade öppen butik.

En provisor Bergenström bodde i nuvarande Mangelgården. Han gjorde blick och han gjorde fruktviner, men han hade heller ingen öppen butik. Han laborerade själv och han sålde själv; han var där till i slutet av 1870-talet. Den gården ägdes då av målare Sandström.

Fruarna i sta'n, som sålde fläsk och kött, hade heller ej öppen bod. De stod mest på torget och sålde från bord, och dammet blåste i varorna. "Kött-Nilsa" bodde där mejeriet är nu (1938) sedan köpte hon den gården.

Under min barndom bodde en major Möllersvärd i den gården. Sen bodde en prostinna Sodenstjerna där. Hennes son var telegrafkommisarie. Telegrafan var då i nuv. Drätselkammarens lokaler i Rådhuset. En gång kom Sodenstjerna full, ridande på en gammal hästkrake, in på gården där de bodde och ropade till modern: "Kvinna, se din son!".

Färgare Tengzelius rådde om färgeriet, senare Svanfeldt, som låg kvar nere vid ån länge, men han använde det ej på sista tiden. Efter Tengzelius var en Tidblom färgare, denne hade varit gesäll hos Tengzelius förut. Men han dog här sedan.

På färgeriet färgades garner och hemvävda tyger, och garner funnos där också för avsalu. Lantgummorna vävde mycket själva och så lät de färga det sedan i staden.

En bror till Tengzellus var boktryckare och utgav "Söderköpings Tidning".

Trädgårdsmästare Säriling hade handelsträdgård, och hans dräng åkte med häst till Norrköping varje lördag och sålde trädgårdsprodukterna.

Vigslarna i sta'n var vanligen i hemmen och ej i kyrkan. Prästen var då med. Sen stod folk utanför och stimmade och skrek. Ibland fick bruden visa sig i ett fönster, och hade en marskalk på var sin sida med ljus. Det var tärnor och marskalkar när det var lite finare bröllop.

På 1860-talet brukade resande teatersällskap ge föreställningar i ett hus till "Rehnbergs gård". När Arbetareföreningen började, var det dels lite teater där och dels hade de blåsmusikkår och sångkör. Men de medverkande flyttade från sta'n undan för undan, så att det upphörde.

Även i gymnastiksalen vid Brunnen spelades ibland lite teater, mest för välgörande ändamål. En som hette Ljungberg och hemmahörande i sta'n var lite tillfällighetsförfattare. Han skrev lite ett och annat; i övrigt var han sjuklig, så han orkade just ingenting göra.

Jul- och nyårskalas hade ju familjerna i sta'n i allmänhet, men de var väl mera i enkelhet.

Komminister de Besche var komminister här i sta'n och även brunnspredikant. Han gjorde en liten bönbok för de tre månaderna vid Brunnen.

Veterinär Fredman hade ett lusthus på sin tomt vid Hästtorget. Han samlade där ihop sina växter, och bodde där hela somrarna. Och så hade han tavlor med vikingamotiv på väggarna. Han var även astronom och hade tuber.

DIREKTÖR FERB BERATTAR

Direktör Axel Harald Ferb föddes 1860 i Röks socken i Östergötland och kom med sin far år 1874 till staden. Han berättade 1938 följande:

Min far övertog en handel här år 1874. Jag bodde sedan i Söderköping till 1881, då jag tillträdde en befattning som lärare och organist i V. Husby. Här hade jag ett hundratal barn, som undervisades femtio åt gången varannan dag. Självt gick jag i skola i Röks församling söder om Tåkern¹⁾.

År 1911 återflyttade jag till Söderköping. En hökare Petersson var min fars företrädare. Denne flyttade sedan till Norrköping.

Det var i den gård, där Ferdinand Peterson sedan hade affärsrörelse vid Munkbrogatan. Undervåningen inrymde handelsboden och i en tillbyggnad var magasin. Ett annat låg i den ena uthuslängan, som också innehöll en vedbod och häststall. På andra ändan var det åter ett magasin. En uthusräcka låg också i söder med visthusbod, vedbodar och hemlighus.

¹⁾ Jfr. Arsböcker i svensk undervisningshistoria 71. Sthlm 1945. (Hågkomster från folkskola och folkundervisning VII, sid. 192.)

I våningen över handelsboden lågo bostäder. Det var två lägenheter vardera på två rum och kök. Ursprungligen hade det bara varit en. På tredje botten var ett par vindskamrar med vind emellan. Det ena rummet var uthyrt till en änka med 3—4 barn. Det andra till en fröken Carling, som hade en privatskola i staden. I dessa rum voro kakelugnar med stora öppningar så att det kunde lagas mat i dem. Med tiden köpte min far också granngården nedanför.

Mina ungdomsminnen från Söderköping äro brokiga. Jag var en gång med på husförhör i staden. Det hölls i skolan, sedermera lärarbostaden. Det var mest ungdom som förhördes av kyrkoherden doktor Petrelli omkring 1875. Någon traktering förekom inte såsom i V. Husby, där jag var med många gånger. Under min tid i V. Husby besökte jag ofta Söderköping eftersom jag hade föräldrarna där.

Med Söderköping uppehölls låta förbindelser och det fanns ett flertal personer som ombesörjde transporten eller skjutsade folk. En småbonde i Bleckstad i Drothem körde ett par gånger i veckan mellan Söderköping och Norrköping och han brukade avlämna sina paket runt om i staden, och så fick han en tolvskilling och ibland också en snaps eller litet kaffe. Längst nere vid ån i sista huset på Munkbrogatan bodde en åkare Andersson. En annan sådan hette Pettersson och kallades "Pelle mä vanta". Han hade något ont i händerna och därför alltid vantar på. Han brukade skjutsa också litet fint folk, när de skulle till Norrköping, och då hade han en droska. En tredje åkare i Drothemskvarteret förtade litet snett och hade därför öknamnet "Pelle på snedda" eller "Pelle på tvära". Men det fanns även andra åkare i denna del av staden.

Lantbefolkningen omkring Söderköping kom regelbundet dit för att besöka kvarnarna och Rehnbergs. På mötesdagarna reste många ifrån V. Husby in med djur. Det var kreatursmarknad första onsdagen i varje månad och då blev kreatursvallen med angränsande gator fulla av djur som voro till salu. I V. Husby, Drothem och andra socknar var det kreaturs-handlare, som reste till marknaderna nere i Småland och gjorde uppköp och förde djur till marknaden i Söderköping. Det var huvudsakligen stutar, men också kor. Vid sådana tillfällen var Rådhusstorget fullt av försäljare med lantbruksprodukter. Där togs ingen hyra. På Hagatorget kom marknadsförsäljning till stånd från tiden omkring sekelskiftet. Där

sålde manufaktur och olika slags hantverksprodukter. Det brukade vara så tätt med stånd att man knappast kom fram. Jag minns särskilt skomakare, skröddare, kopparslagare och korgmakare. Det kom också skärgårdsfolk till staden, särskilt på höstmarknaderna. I ån låg då båt vid båt, 30—40 och ibland många flera. De hade sina platser nedanför brunnen på ett område som kallades "gamla marknadsplatsen".

Det fanns fiskhandlare, som också var åkare. En sådan bodde å nr 76 Hospitalskvarteret och kallades "Pelle Skryter".

Bland hantverkarna fanns det åtskilliga skomakare, som bodde i Hospitalskvarteret. En snickare bodde Ågatan 19. Han gjorde skrivbord och andra möbler och var en duktig snickare. En annan, som var snickare och träsnidare, hette Lindgren. Han verkade emellertid före 1874. Hos honom gick en som hette Ahman i lära och var mycket duktig. Dessa arbetade endast på beställning och hade inte lager. De snickare, som sålde möbler på torget, voro mest landsbor. En del kommo från Ringarum. Apropå ringarumsbor så berättades att de ibland ville vara försmäddliga mot Söderköping. Det påstods att de kunde säga: "Slå er ihop, sörpingsbor, och köp kalven, annars far vi till sta'n (d. v. s. Norrköping)".

I Hagakvarteret fanns det färgeri. Ett av dem ägdes först av Tengzelius och därefter Tidblom och så Svanfeldt. Hårtill hörde en bed med tork- och sköljhus nere vid ån. Intill denna var en annan som hörde till Åkerblads garveri. Detta garveri, som sedan försvann, hade också tork- och sköljbed vid ån. Ett tredje garveri tillhörde Aström. I Hagakvarteret nummer 30 bodde "Bryggar-Lotta", som bryggde vanligt svensköl. Ett annat hade en fru Jonsson, som kallades "Brilla". Det var i Hospitalskvarteret 22. Hon brukade bereda kernet själv. Hon dog på 80-talet. Bryggar-Lotta levde mycket längre.

Av stadens gamla handlande voro flera mycket kända och observerade. Det var konsul Engström och grosshandlare Munk. De brukade sällskapa med garvare Aström och trädgårdsmästare Särlling. De samlades på torget på kvällen och pratade en stund och gick sedan in hos varandra eller på borgarsalen, som låg antingen i gamla gästgivargården (hotellet) eller i ett hus i närheten, som snart därefter revs och där nu Nylund & Törnells affär är. Detta var på 1860-talet. En handlande Appelqvist hade sin affär Skönbergagatan 26. Hans son bodde vid Bykvarn och omtalas för de fester han

brukade anordna på sina födelsedagar ute på holmen vid Bykvarn. Dit inbjödos gäster både från sta'n och från landsbygden, mest kanske handlande. Det dekorerades med kulörta lyktor och avbrändes fyrverkerier, varför det var ett folknöje att vandra dit ut och titta på.

"Braskens gård", numro 32 i Hospitalskvarteret, gick på 1870-talet under benämningen "wallbäckska gården". Den ägdes av en lantbruksinspektör Wallbäck.

Man skulle kunna berätta om umgängeslivet, men det var ju icke så märkligt. En förening eller ett slags klubb kallade sig "Blå Bandet". Det var för herrar, som brukade ha sina sammanträden i sedermera lilla matsalen vid brunnen. De togo sig något parti kort och övade för övrigt litet välgörenhet. Vid nyåret brukade en del av borgarna gå omkring på nyårsvisiter. Jag minns att en handlande Pettersson, som min far övertog affären av, var ute och travade på det viset. Han hade då såsom brukligt var hög hatt.

Man prenumererade på tidningar i lag och ofta så att alla som bodde i ett och samma hus hade gemensam tidning. År 1862 började rådman Söderström ge ut Söderköpings Nya Tidning, som sedan övergick till att bli Söderköpings-Posten, vilket skedde 1879. I övrigt torde det mest ha varit Norrköpings Tidningar och en och annan stockholmstidning som gick i staden.

Valborgsmässoeldar brukade man tända på Ramunderberget, men sedan anordnades de på Bykvarnsberget. Middsommaraftonen var ju en stor högtid, men den firade man tillsammans med badgästerna vid brunnen.